

nem rejtett volt, hanem kilépett bezártságából, hogy átadja szentségét a közösségnek. Hányszor mondtam akkoriban, hogy csoda történt, pedig „csupán” a Szentlélek segített ki bennünket, mert éltünk a kegyelemmel, amely visszaadott minden erőt. Minden kapcsolatteremtő mozdulatra emlékezem, az éledő társadalom megszólításának minden gesztusára. Valójában akkor érkezett el hozzánk, már nemcsak írott formájában, a II. Vatikáni zsinat szelleme: a szolidaritás, amelynek lényege az irgalmasság. Amikor az egyetlen fontos volt és máig is a legfontosabb, egybe-kapcsolni az embert, a családot, közösséget teremteni a magány helyébe. Gyógyítani megsérült elkötelezettségeinket: a megbékélést ember és ember között, és a megbékélést önmagunkkal.

Ebből senki ki nem hagyható: az egyháznak nem lehet ellenségképe, sőt idegen sem lehet előtte senki. Ez a lelkiség méltóan megfogalmazható Teilhard de Chardin szavaival: „személyes üdvözülésem nem éppen azért érdekel, mert engemet boldogít, hanem mert velünk és általunk a világot menti meg”. Mindannyian tagjai vagyunk egymásnak. Ezzel a meggyőződéssel tudjuk segíteni a megváltás nagy ígérését: „mindenkit magamhoz vonzok”. Nem az egyház tagjait, nem a hívőket, hanem mindenkit. Jogunk sincs és értelme sincs kevesebbel megelégednünk.

Van egy egyszerű kifejezésünk. Ez jutott eszembe, amikor a Vigilia kérdését elolvastam: a szentek egysége. Jelenti a földön élő küzdőket, a megtisztulásra váró elhunyt szenvedőket és az üdvözült győzedelmeskedőket. Egyháznak mondjuk ezt a hármasságot, a „mindenkit magamhoz vonzok” tudatában. Számomra ez nagyon fontos. Ebben értem meg igazán a „tagjai vagyunk egymásnak” lényegét. A szentek egységének bizonyossága, a rászoruló és a segíteni tudók nagy közössége életem reménye. Már régen nem a meghalt hívőknek kérem az örök nyugodalmat, hanem minden meghaltnak. Ők azok, akik ránk vannak szorulva. Amikor ezeket a sorokat írom, pár nap választ el Mindenszentek ünnepétől. Nem tudom, ki mindenki van közöttük, azonban valóság, hogy megszámlálhatatlanul többen, mint amennyi tagja az egyháznak valaha is volt és lesz. És biztosan tudom, hogy csak azok vannak ott, akik irgalmasak voltak a másik emberhez.

FABINY TIBOR

A test-metaphora ereje

Irodalomtörténész,
evangélikus teológus

A test tagjai a test fejtől kapják az életet: Krisztus nélkül az egyházat nem lehet elképzelni. Bár Krisztus mindenkinek az Ura, csak a keresztyéneknek a feje. A testnek egybe kell fornia a fejjel, hogy belőle életet nyerjen (Ef 4,15, illetve 5,32). A közösség (*koinonia*, *communio*) — részesedés. Krisztus teste sok tagból áll, írja Pál apostol a *locus classicus*ban, 1Kor 12-ben. Mindnyájan valamivel

910

megajándékozottak vagyunk — mondja —, s egymás ajándékaira, „karizmáira” kölcsönösen szükségünk van. „A láb” nem mondhatja: „Mivel nem vagyok a kéz, nem vagyok a test része.” „A fül” nem mondhatja: „Mivel nem vagyok a szem, nem vagyok a test része.” Az egyes testrészeknek, vétagoknak, szerveknek szükségük egymásra. Más-más a funkciójuk, de ugyanazt a testet életetik! Ezért a „testben”, az egyházban Isten egyeseket prófétákkul, másokat apostolokkul, másokat tanítókkul, gyámolítókkul, kormányzókkul rendelt. A felsorolást természetesen folytathatjuk.

A testben közösség, részesedés, egyenlőség van, és nem „hierarchia”. A világ értékrendjében, a „világ lelkében” vannak kicsik-nagyok, szegények-gazdagok, szolgák-szabadok, fogyatékosok-egészségesek, munkások-értelmiségiek, zsidók-görögök, konzervatívok-liberálisok. Krisztus értékrendjében, az „Isten lelkében” nincs zsidó, sem görög, sem katolikus, sem protestáns, sem magyar, sem sváb, sem tót, se szolga, se szabad, se szegény, se gazdag, sem egészséges, sem fogyatékos, sem férfi, sem nő, sem konzervatív, sem liberális, sem fiatal, sem öreg. Mindnyájan egyek vagyunk a Jézus Krisztusban (Gal 3,28).

Am Pál apostol szerint nemcsak arról van szó, hogy megajándékozottak vagyunk, de még nem is csupán arról, hogy szükségünk van egymásra, hanem arról is — és itt a meglepetés —, hogy e testben: „a gyengébbeknek látszó részek is nagyon szükségesek”. Amíg a világ értékrendje a darwini törvényen alapszik: az erősebb túléli, a selejt kihullik. Krisztus testének, a koinoniának a törvénye szerint pedig a lenézettre, a gyengékre is szükség van. Azt olvassuk, hogy „Isten szerkesztette így a testet egybe”, hogy ne csak az erősek adhassanak a gyengéknek, hanem a gyengék is az erőseknek! A kölcsönhatás-energiaátadás törvénye: „És ha szenved az egyik tag, vele együtt szenved valamennyi, ha dicsőségben részesül az egyik tag, vele együtt örül valamennyi.”

A keresztyén közösség élő organizmus, amelyik kiábrázolja, megjeleníti Krisztus testét, az egyházat. A test organizmus és nem organizáció. Krisztusnak tagjai nem az egyes felekezetek, hanem az egyes hívők. Az egységet nem a „központok” biztosítják, hanem a tagoknak a Krisztushoz való viszonyulása. Nem a szervezetek, hanem a hitek teremtik meg az egységet, amit nem megvalósítani kell, hanem amihez vissza kell térni. Ez az egyház eredendő egysége, ami az Atya-Fiú-Szentlélek közösségében mindig is adott volt.

Szerves részei vagyunk a testnek; s ez érzékszerveinkkel is megtapasztalható, látható módon akkor valósul meg, amikor Ő a testével és vérével táplál minket. Ilyenkor szó szerint megindul a testben a „vérkeringés”. Miért éppen a kenyér és a bor lettek ennek a communionnak a kifejező jegyvei? „Mert amiképpen a kenyér sok összezúzott búzaszeméből készül, s eképpen sok búzaszem teste az egy kenyér testévé válik..., ugyancsak a szőlőszemek is elvesztve saját alakjukat, a bor és ital közös testévé válnak..., s eképpen az ő

911

javaival és a mi bajainkkal való közösség révén egy téstáttá (kalácsá), egy kenyérré, egy testté, egy itallá leszünk" (Luther).

E krisztustestben, az egyházban az elmúlt kétezer év során nem egyszer „keringési zavarok” támadtak. Bár az egyház megindul a megszentelődés útján, e földön mégsem lesz soha tökéletesen tiszta, folt nélküli. A keresztyén közösség mindig kevert test (*communio mixta*) marad: egyszerre a szenteknek és a bűnösöknek a közössége (*communio sanctorum* és *communio peccatorum*). Amikor Pál apostol Gal 6-ban arról ír, hogy egymás terhét hordozzuk, ez a teher a másik ember bűnének súlyát is jelentheti! Pál pontosan arra kér minket: „Igazságotok helyre az ilyet, szelíd lélekkel.” Ha a test másik tagjának terhét, betegségét, bűnét meglátom, s ha felvállalom, hogy „szelíd lélekkel” helyreigazítom és hordozom, vizsgáljam meg magam, van-e bennem ehhez elég evangéliumi lelkelet! Látom-e saját bűneimet?

Az egyház akkor tölti be igazán küldetését, amikor a rosszakal, a bűnösökkel vállalja a szolidaritást. Akkor fénylik legjobban a keresztyén szeretet, ha felvállalom a bűnösöknek, az ő bűneiknek a terhét. E testben állandóan „anyagcsere” zajlik. A bűnösök „bajainak” és a szentek „javainak” szüntelen cseréje. A szeretet mindig a legmélyebbre száll le. Gal 6,3-hoz írt kommentárjában ír Luther arról, hogy a tudásom nem az enyém, hanem a tudatlanoké, tisztaságom pedig a bűnösöké, gazdagságom a szegényeké. „A hívő hisz abban, hogy az összes szent java az övé, és az ő baja a szenteké is. Így mások viselik az én terhemet és az ő erejük az én erőm... Ily módon képzettségem nem az én tulajdonom, hanem a tanulatlanoké... Tisztaságom nem az én tulajdonom, hanem azoké, akik testükben bűnöznek, nekik vagyok elkötelezve, Istennek felajánlva tisztaságomat értük, védelembe vévén őket, kimentve őket. Így fedezem el Isten és emberek előtti tisztességemmel az ő gyalázatukat... A szentek közössége nem taszíthatja magától el a bűnöst, mintha számára idegen lenne. Megmentését önmaga odaadásával Isten előtt könyörögve szorgalmazza...”

Ismételnünk kell: Krisztus mindenkinek az Ura, de csak az ő testének a feje. Vigyáznunk kell, mert a test metaforát könnyedén nem terjeszthetjük ki a körülöttünk lévő világra, hiszen az sohasem lesz *corpus christianorum*, bármennyire is szeretnénk azt, ha ez így lenne. A *communio*-t és a *societas*-t is meg kell különböztetnünk, noha igaz, hogy az egyház szociológiai, politikai és jogi szempontból is megközelíthető. Ám lényegét tekintve az „egyház csak a lelki-szakramentális értelmezésben lép elő olyan elrejtett valóságként, amelyet Isten teremtő Szentlelke hoz létre a hívő lelkekben” (Vajta Vilmos).

A krisztustest a világban él, a világért él, fájnak neki a világ vérző sebei. Ezért szolidáris, ezért azonosul minden földi szenvedéssel. Imádkozik továbbá az elszáradt, elsorvadt, elhalt testrészekért, tudván tudva, hogy egy idegen, ellenséges test is létezik, amelyik látható, vagy láthatatlan módon a világ kezdete óta

harcban áll a krisztustesttel. Tyconius a 4. század elején szembeállította az Úr testét az ördög testével. Ágoston inkább a két *civitas* (*civitas dei* — *civitas diaboli*) küzdelméről beszélt. Erre a küzdelemre, az éberség szükségére figyelmeztette a Fej a tagokat már a földi szolgálata kezdetén.

Az egyház és a társadalom is e világban él. A társadalom is test, ám e kozmikus méretű harcban ő nem vesz részt, mert semleges. A krisztustest tagjai a társadalom testének is a részei, a társadalom egyes tagjai a krisztustestben vannak, de a társadalom mint test nem részese a krisztustestnek. Az egyháznak feje, az egyháznak és a társadalomnak Ura, a világnak azonban „fejedelme” van. Ez akkor is így van, ha az Úr legyőzte ezt a fejedelmet, hiszen amíg az egyház a földön él, addig küzdenie, harcolnia és szenvednie kell (*ecclesia militans*), hiszen a legyőzött még továbbra is a „sarkát mardossa”. Csak az új *aióban* történik meg az, amiről a reformátusok is énekelnek: „a győzelmes egyház Urával egyesül” (*ecclesia triumphans*). Az egyház csak akkor töltheti be küldetését e világban, ha só lesz a világban, s nem akkor, ha maga is elvilágiasodik és világvá válik. Mert az ízet vesztett só nem tudja a fejedelem fogságában vergődő világ számára a szabadulás örömeit hirdetni.

A társadalmat, a poliszt is az Úr irányítja. Azt a kárddal és a törvénnyel, amíg az egyházat az Evangéliummal. Az egyház sem válhat csupán társadalommá, s a társadalom sem válhat egyházzá. Ahhoz, hogy segíthessék egymást, mindkettőnek meg kell őriznie azonosságát. Az egyház maradjon egyház (*communio*), a társadalom pedig maradjon társadalom (*societas*), s az egyház tagjai munkálkodjanak a társadalom jólétében, a társadalom pedig olyan államhatalmat szavazzon meg, amely biztosítja az egyház működéséhez a feltételeket.

Egyásra vagyunk utalva, ezért a szolidaritásra igencsak szükség van. Ahogyan Krisztus a világ bűneit hordozza, részese-dik az idegen bűnében, s ő vállalja fel annak büntetését, az egyháznak is ilyen odaadással kell hordoznia nemcsak saját tagjainak bűnét, hanem a világot is, vállalnia kell a szolidaritást a betegekkel, a kismizmizettekkel, az alkoholistákkal, a munkanélküliekkel, a szegényekkel, a származásukra, a fajuk, nemük vagy szexuális orientációjuk miatt megkülönböztettekkel, akár valóban bűnösök ők, vagy csak annak neveztetnek. De vállalnia kell azokkal is a szolidaritást, akik meggyőződésük miatt liberálisoknak vagy éppen konzervatívoknak bélyegzetnek. Vállalom kell a szolidaritást azzal is, aki haraggal néz énrám, hiszen a harag az ő terhe és bűne, s ha valóban szeretem őt, leveszem azt a terhet róla.

Krisztus egyházának, az ő szeretetének „dekonstruálnia”, „disszeminálnia” kell önmagát, hogy hatékony legyen. Önmagát meg kell tagadnia, hogy önmaga maradjon. Az önmagát megtagadó szeretetnek olyan gyógyító ereje van, hogy a *societas*

eredetileg sötétségben és keménységben élő tagjai is megvilágosodhatnak és megolvadhatnak, s *communio* tagjaivá válhatnak, hogy ők is hívogassanak. De ha a másik evangelizálására, megtérítésére legkisebb esély sincsen, szeretetemet akkor sem vonhatom meg tőle. Az önmagát tékozló, szétszóró isteni szeretet nem korlátozza, hogy az látszatra mennyire hatékony, látványos vagy eredményes. Az általunk megtapasztalt, feltétel nélküli, élénk jövőt megjelölő és szeretetet nekünk is feltétel nélkül tovább kell adni.

Az Ő testének tagjai az ő teremtett világáért, a bűnösökért, a másokért, egymásért egyaránt felelősek.

Mert eredetileg az egész teremtett világ az Isten teste. A bűneset azonban halálos sebet okozott a teremtett testnek. Ezért kellett az Istennek a gyermekben megtestesülnie, majd ezért kellett halálra adatnia a Fiútestnek. Az ő megtöröttestébe keresztségünk által betagozódva az ő testének tagjaivá váltunk, és így az ő halálában és feltámadásában részesülünk. Ilyen alapon élhetünk és halhatunk a világ gyógyulásáért. Teremtetségünk jogán egymásra utaltak, egymásnak valóban tagjai vagyunk. „Senki sem különálló sziget, amely teljes lehet önmagában, minden ember a kontinens egy szelete, a szárazföld része, ha egy rögöt mos el a tenger, Európa lesz kisebb... bárki hal meg, én leszek kevesebb, mert az emberiség része vagyok, sose kérdezd tehát, kiért szól a harang, mert érted szól!” (John Donne).

FRENYÓ ZOLTÁN

Eszmetörténet, filozófia

Igazság és szeretet

Bizonyára sokunkban felötlött már a kettős kérdés: Hogyan lehetséges, hogy egy másik ember egyrészt *eltérően* vélekedjek tőlem, hiszen értelmes lény, mint én is gondolom magamról, másrészt *azonosan* vélekedjek velem, hiszen szabad, külön személyiség?

Az európai kultúra, annak meghatározó görög és keresztény szellemében — mondhatni — két nagy eszményt mutat fel alapvető, örök értéként. Az egyik a *művelt ember* eszménye, a kultúra elve, amelyet a pusztá természettel, a merő ösztönvilággal, s az ezt valló felfogásokkal szemben kell kifejleszteni. A másik érték az embernek mint velem *egyenlő és szabad személynek* a fogalma.

Az ember mint értelmes lény szükséges, hogy az igazsághoz tartsa magát. Ebből fakad a tudás tisztelete. Az ember mint erkölcsi lény és személyiség pedig szükséges, hogy — saját életének helyes vezetésén túl — embertársa megértését és együttműködését keresse és segítse őt. Ez a magatartás a *szeretet* elvén alapul.

A kettő között, tehát az értelem és erény, igazság és szeretet között szüntelenül konfliktus keletkezik, be kell azonban látni, hogy mindkettő az ember természetéhez, lényegéhez tartozik, s így összeegyeztetésükre kell törekedni.

914

Szent Pál apostol két ízben is beszél arról, hogy *tagjai vagyunk egymásnak*, s mindkétszer két szempontot tart szem előtt. Ahogy a testben a tagok, mi is egyrészt különbözünk adományaink, rendeltetésünk szerint, másrészt viszont egy testet alkotunk (Róm 12,5). A másik esetben pedig figyelemreméltó, hogy éppenséggel a hazugság és a harag együttes elhagyására szólít fel, amikor arra int: „Hagyjátok el tehát a hazudozást, beszéljen mindenki őszintén embertársával, hiszen tagjai vagyunk egymásnak. Ha elfog is benneteket az indulat, ne vétkeztek. A nap ne nyugodjék le haragotok fölött” (Ef 4,25–26).

Ma az egyik legfontosabb feladatnak az *igazságért* való küzdelmet és az igazsághoz való ragaszkodást tartom. Éppen azért vélem így, mert korunkban az igazság fogalmának és tartalmának kétségbevonását a közgondolkodásban, a politika, az erkölcs és a művészetek terén nap mint nap tapasztalhatjuk. Ahogyan Hans-Georg Gadamer rámutatott: „Manapság a szó igazságáról beszélni provokációval ér fel.”¹

Régóta tapasztaljuk az igazság megkérdőjelezését, relativizálását, szubjektívizálását és pluralizálását, elsősorban talán a szabadság egyfajta hamis felfogása alapján. Visszatérő jelenség, hogy egyesek az „igazság” megfoghatatlanságára hivatkoznak. Az ilyen álláspontokról szólva Jacques Maritain rendkívül élesen nyilatkozott: „Az, aki Pilátus módjára teszi fel a kérdést: 'Mi az igazság?', legyen ez akár tudományos, metafizikai vagy vallási kérdés, nem toleráns ember, hanem az emberi nem árulója.”²

Az igaz beszédet annak idején Montaigne az emberi méltóság tartozékának tekintette. „Ember voltunkat s egymáshoz tartozásunkat semmi nem fejezi ki hívebben, mint a beszéd. Ha felfog-nánk, hogy milyen borzalmas és súlyos bűn a hazugság, tűzzel égetnénk ki a világból, nagyobb okkal, mint más gaztetteket.”³

A hazugság az embert végigkísérő probléma. Azonban talán nem túlzás azt mondani, hogy a mai szervezethez körülményei közt a hamis hatékonyabb, s így a veszély fokozottabb, mint valaha. Míg a régebbi korokban a hagyomány mélyrétegei nagyjából akkor is megőrződtek, ha a közélet és politika inkább felszíni világában „úri huncutságok” folytak, addig a modern kor mindent átható és felforgatni képes világában a politikai és gazdasági hatalom döntő változásokat tud elérni az élet minden területén s a nemzet egész testében. Életünkben így az igazmondás és a valóság helyes felmutatása szinte élet-halál kérdésévé vált.

Az igazsághoz való ragaszkodás mellett másik legfontosabb feladatunk a *szeretet* helyes elvének fenntartása. Maritain ezzel kapcsolatban hangoztatja, hogy minden ember Krisztus tagja, akihez tisztelettel és a kölcsönös megértés vágyával kell közeledni, majd megjegyzi: „Egykor azt mondtam Jean Cocteau-nak: kemény szellemre és lágy szívre van szükség. S mélabúsan hozzátettem, hogy a világ tele van elpuhult szellemű köszívvel.

915

¹Hans-Georg Gadamer: *A szó igazságáról* (1971). In: Uő: *A szék aktualitása*. T-Twins, Budapest, 1994, 111.

²Jacques Maritain: *Truth and Human Fellowship*. In: Uő: *On the Use of Philosophy*. Princeton, New Jersey, 1961, 24.

³Montaigne: *A hazugokról*. In: *Esszék*. Európa, Budapest, 1997, 52–53.